Evropská nadace pro zlepšení životních a pracovních podmínek

Zdraví a pohoda při práci: zpráva založená na pátém průzkumu pracovních podmínek v Evropě

Shrnutí

Úvod

Zdraví a duševní pohoda jsou klíčovými aspekty politické diskuse o tom, jak zlepšit životy jednotlivců ve společnosti. Zdraví a duševní pohoda mají vlastní vnitřní hodnotu a z důvodu své přímé souvislosti s otázkami, jako je míra účasti, produktivita a udržitelnost pracovních sil, jsou základem pro koncept pokroku jednotlivců a fungování společnosti. Tato zpráva zkoumá vztah mezi prací, zdravím a duševní pohodou na základě zjištění pátého průzkumu pracovních podmínek v Evropě (EWCS), který provedla nadace Eurofound.

Práce má pro duševní pohodu člověka ústřední význam, protože je zdrojem příjmu i prostředkem širšího společenského vzestupu. Práce a duševní pohoda spolu úzce souvisejí, neboť dobrá nebo špatná kvalita pracovních podmínek má přímý dopad na kvalitu života jednotlivce. Práce je také zásadní pro zdraví vzhledem ke specifickým rizikovým faktorům na pracovišti, které mohou vést k úrazům a nemocem z povolání, onemocněním souvisejícím s prací nebo dlouhodobým zdravotním následkům.

Politické souvislosti

Zdraví a duševní pohoda při práci jsou klíčovými prvky celkové strategie Evropa 2020 zaměřené na růst, konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj. Zdravá ekonomika je závislá na zdravé populaci. Bez ní zaměstnavatelé ztrácejí produktivitu pracovníků a občané jsou připravováni o potenciální dlouhověkost a kvalitu života. To je obzvlášť důležité v souvislosti se současnou diskusí o demografickém stárnutí evropské populace.

Chránit všeobecný nárok na práci a zajistit, aby lidé s různým zdravotním stavem mohli vykonávat placenou práci, bylo cílem, který si členské státy EU stanovily jak v Lisabonské strategii, tak i ve strategii EU 2020. Evropskými smlouvami určené právní předpisy a politická opatření uznávají význam ochrany zdraví a bezpečnosti pracovníků a zachování jejich duševní pohody. Směrnice 89/391/EHS o zavádění opatření pro zlepšení bezpečnosti a ochrany zdraví zaměstnanců při práci uvádí, že práce by měla být přizpůsobována jednotlivcům a nikoli naopak.

Vzrůstá pozornost věnovaná depresi a stresu při práci, protože tyto stavy mohou vést k horší duševní pohodě a mít za následek i pracovní neschopnost. V roce 2004 uzavřeli sociální partneři na úrovni EU evropskou rámcovou dohodu o stresu při práci s cílem zjišťovat a zvládat problémy spojené se stresem při práci a těmto problémům předcházet. V roce 2008 podepsala Evropská komise spolu s příslušnými sociálními partnery a zúčastněnými stranami Evropský pakt za duševní zdraví a pohodu, který zdůrazňuje význam duševního zdraví a pohody pro silnou a konkurenceschopnou Evropu.

Klíčová zjištění

- Špatný celkový zdravotní stav uvádí 2,5 % pracovníků v Evropě, přičemž 47 % udává více než dva zdravotní problémy, a to se silným propojením fyzického a duševního aspektu.
- Celkem 60 % pracovníků, kteří uvádějí velmi dobrý nebo dobrý zdravotní stav, věří, že ve věku 60 let budou schopni vykonávat stejnou práci, zatímco u osob se špatným zdravotním stavem je tento podíl výrazně nižší.
- Kvalita pracovních míst silně a pozitivně souvisí s duševní pohodou. Z jejích četných aspektů mají na duševní pohodu největší dopad vlastní vnitřní kvalita pracovního místa a pracovní vyhlídky (jistota pracovního místa, kariérní postup, kvalita pracovní smlouvy). Se zhoršováním kvality pracovního místa podstatným způsobem roste proměnlivost duševní pohody: při konfrontaci se špatnou kvalitou pracovního místa se objevují velké rozdíly ve schopnosti zvládat různé situace.

- Nekvalifikovaní pracovníci a pracovníci v dopravě, ubytování a výrobě uvádějí velmi náročné pracovní situace a nedostatečnou kontrolu nad svou vlastní prací. Jednotlivci, kteří čelí těmto „vysoce stresujícím“ pracovním podmínkám, udávají nejnižší míru duševní pohody. Hlavním faktorem, který jim pomáhá situaci zvládnout, je sociální podpora ze strany spolupracovníků.

- Mezi ukazatele, které jsou většinou spojovány se špatným zdravím a duševní pohodou, patří atypická/variabilní pracovní doba, rušivé přestávky, restrukturalizace, rizika spojená s životním prostředím a nejistota pracovního místa. Pozitivně jako významné ochranné faktory působí podpora, „odměna“ (pocit spravedlivé odměny za práci a příležitosti kariérního postupu) a kvalifikace.

- Psychosociálním vlivům pracovního prostředí jsou nejzávažnějším způsobem vystaveni pracovníci v dopravě a ve stavebnictví. Významný vliv má také postavení v zaměstnání a pohlaví.

- Při použití indexu duševní pohody (WHO-5) navrženého Světovou zdravotnickou organizací pro měření emoční a psychické pohody udává 23 % pracovníků v Evropě nízkou úroveň duševní pohody a měli by být hodnoceni jako depresivní, 6 % pracovníků pravděpodobně depresí trpí, přičemž ženy uvádějí nižší úrovně než muži.

- Asi 40 % pracovníků v Evropě udává absence z důvodu pracovní neschopnosti. Absence jsou výrazně vyšší při vyšší jistotě/ochraně pracovního místa, což naznačuje možné oportunistické chování pracovníků. Zvyšují se také s psychosociálními faktory spojenými s nižší duševní pohodou při práci (šikana, diskriminace, emocionální nároky).

- Celkem 41 % mužů a 45 % žen uvedlo, že alespoň jeden den v předcházejících dvanácti měsících byli přítomni na pracovišti i v době své nemoci (angl. „presenteeism“). Tento jev je častější u vysoce postavených a pracovně přetížených osob v administrativních profesích s vysokou mírou pracovní autonomie a angažovanosti. Pozitivní souvislost pozorovaná při vystavení určité intenzitě práce, slovnímu napadání nebo diskriminaci, manipulaci s chemikáliemi, nepřirozeným polohám těla a práci na směny zřejmě naznačuje, že přítomnost na pracovišti v době nemoci se zvyšuje také v důsledku několika nepříznivých pracovních podmínek.

Politická doporučení

- Politické zásahy zaměřené na zdraví, duševní pohodu a bezpečnost pracovníků mohou mít významný dopad, pokud jsou zacíleny na kvalitu zaměstnání, psychosociální pracovní prostředí a organizační faktory.

- Je zjištěno, že kvalita zaměstnání je pro pracovníky klíčovým prvkem, který vysoce ovlivňuje jejich duševní pohodu. Špatná kvalita pracovního místa vede ke znepokojivě nízkým úrovním duševní pohody u jedinců s nižší schopností se s ní vyrovnat. Pozornost politik by měla přesáhnout rámec průměrného vztahu práce a duševní pohody a zaměřit se na celou řadu individuálních situací.

- Fyzické a duševní zdraví a bezpečnost při práci mají slabou spojitost s tradičními aspekty, které při diskusi často udávají směr, jako je odvětví, velikost firmy nebo dokonce pracovní smlouva. Hlavní dělicí linie existuje mezi manuálními a nemanuálními povoláními; nejdůležitější spojitosti je třeba hledat v psychosociálním pracovním prostředí a určujících faktorech týkajících se organizace. Jakmile jsou tyto aspekty vzaty v úvahu, mají tendenci mizet dokonce i rozdíly mezi jednotlivými zeměmi.

- Ve vztahu k psychosociálnímu pracovnímu prostředí a organizačním faktorům by měla být politickým cílem i rozmanitost jednotlivých situací: největší prospěch z lepšího návrhu pracovního místa a vstřícnějšího pracovního prostředí by mohli mít manuální pracovníci s nízkou kvalifikací.

- Nízká úroveň pohody a špatný zdravotní stav představují vysoké společenské náklady z hlediska absencí a přítomnosti na pracovišti v době nemoci. Pracovní podmínky sehrávají úlohu, jež překračuje jejich prostou vazbu na zdraví a duševní pohodu: dobré pracovní podmínky jsou nejen ukazatelem lepšího zdraví, ale také méně oportunistického chování v případě absencí, jakož i nižšího výskytu přítomnosti na pracovišti v době nemoci.

Další informace

Zprávu *„Health and well-being at work: A report based on the fifth European Working Conditions Survey“* (*Práce a duševní pohoda při práci: zpráva založená na pátém průzkumu pracovních podmínek v Evropě*) naleznete na adrese:
http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1302.htm

V případě zájmu o další informace se prosím obraťte na Agnès Parent-Thirionovou na adrese apt@eurofound.europa.eu.